

Kulturarv på utförsäljning

Kinesiska turister i busslaster som fyller de buddhistiska templen i Lhasa, vägspärrar och beväpnad militär, övervakningskameror och ständig oro och misstanke mellan människor. Kinas ökande intrång är en ständigt pågående förnedring och marknadsföringen av Tibet som turistmål för kineser ett växande problem. Tibet har blivit Kinas Disneyland och det gör ont att se. Samtidigt försöker den tibetanska befolkningen behålla sin värdighet, identitet och positiva inställning till livet.

TEXT OCH FOTO: LISA JANSSON

DEN UNGA KINESISKA flickan har kort skinnkjol, höga klackar, blonderat hår och står provokativt och målar läpparna och speglar sig mitt i en av ingångarna på Potalalalatset i Lhasa. Som om hon vill demonstrera att hon inte behöver visa respekt. Eller så vet hon inte att Potala är en av Tibets heligaste platser. De tibetanska pilgrimerna som kommit hit från avlägsna byar och Lhasa-borna som går sin dagliga böne-kora måste stå ut med att de är en del av Kinas turistindustri där ingenting är heligt och där allt kan säljas för pengar. De kinesiska turisterna i Tibet är många och de verkar sakna både kunskap och respekt för den tibetanska kulturen. Den kinesiska statens propaganda är den enda bild de har av Tibet.

Det var precis tio år sen jag var här sist. Då var det för att göra en bok och jag hade möjlighet att få träffa många fantastiska människor. Jag reste runt mellan avlägsna byar och pratade med bönder, munkar, nomader, hantverkare, barn och heliga män i grottor. Överallt blev jag mottagen med nyfikenhet och öppna hjärtan. Enligt tradition så fick jag smörte och torkat jakkött i alla hem och jakkötten blev både en favorit och en symbol för Tibet. Människorna jag mötte var varma och omtänksamma och jag fick snabbt många vänner. De berättade om sina vardagsliv och drömmar. Vi kunde diskutera allt utom politik. Det var för farligt redan då och det har blivit värre sen dess. Mycket värre.

ATT RESA GENOM Tibet inger både hopp och förtvivlan. Tibet är enormt stort och mycket av landskapet, där Kina inte påbörjat gruvidrift eller dammbyggen, är fortfarande oförstört. Naturen är obeskrivligt mäktig och känns starkare än alla mänskliga krafter. Okrossbar på något sätt. Majestätiska bergstoppar, så höga att molnen ligger nere i dalarna, smaragdgröna spegelblanka sjöar, floder som forsar fram och mil efter mil av slätter, åkrar och ängar. Det skulle ta väldigt lång tid för den kinesiska regeringen att förstöra allt detta. Det tibe-

tanska folket är av starkt virke och kämpar med stort tålamod för att bevara sina traditioner och behålla sin värdighet, identitet och positiva, toleranta inställning till livet. Deras sinnen är lika öppna som det vida landskapet med vinden som blåser utan hinder. Men Tibet har blivit som ett fängelse för dem. De kan inte röra sig fritt, de kan inte prata fritt ens med varandra och de kan inte komma härifrån.

På vägen från flygplatsen måste vi stanna flera gånger för att visa våra pass och tillstånd för kinesisk polis i vägspärrarna som numera ligger tätt mellan varje distrikt i Tibet. Detta är framför allt ett sätt att kontrollera tibetanerna. Poliserna tittar misstänksamt och visar inte tillstymmelse till leende eller känslor. Guiden och chauffören som vi reser med är båda tibetaner och de är oroliga och stressade vid varje vägspärr. Helt godtyckligt kan en polis när som helst säga att något papper saknas eller att stämpeln sitter fel. Då kan guiden få stora problem. Minsta misstanke om samröre med utlänningar eller planer på att besöka någon utan tillstånd kan leda till förhör av hela familjen, övervakning och i värsta fall fängelse och tortyr.

BYARNA VI PASSERAR längs vägen mot Lhasa har fortfarande traditionella tibetanska stenhus, men varje hus har nu en kinesisk flagga på taket. Det har varit obligatoriskt sedan 2011 och kontrolleras regelbundet av kinesisk militär. Att vägra kan leda till fängelse och det har till och med skett incidenter med dödsskjutningar. Den tibetanska flaggan är sedan länge totalförbjuden i Tibet.

När vi kör in i huvudstaden Lhasa blir jag både ledsen och arg över att se hur kinesiskt allt blivit. Affärerna säljer inte längre tibetanska kläder och hantverk utan billigt skräp "Made in China" eller dyra märkesprodukter, som förmodligen är kopior. Men tack och lov är gamla stan, Barkhor, kvar med myllret av tibetanska pilgrimer och små butiker runt Jokhang, Tibets heligaste tempel. Nu är dock hela

Barkhor omringat av säkerhetskontroller och alla som vill gå in i gamla stan måste skanna sina väskor och passera beväpnad polis. För tio år sen var det en öppen stadsdel. Då fanns det också en torgmarknad på gatorna utanför affärerna där kunderna förhandlade och skojade med försäljarna, men den är borta nu.

Många tibetanska handlare har förlorat sina jobb eftersom det är få som har råd med hyran för en butikslokal och flera av butiksägarna är kineser. Folkmyllret är ändå sig likt, unga och gamla tibetanska män och kvinnor i traditionella kläder, långa flätor och hattar, går i jämn takt medsols runt Jokhang. Det välbekanta ljudet av allas lågmälda Om mani padme hum, och skrapet mot stenplattorna på torget när pilgrimerna prostrerar raklånge på marken, ger en känsla av att allt är som det ska. Men Jokhang är hårt bevakat av polis och övervakningskameror och på taket vid ingången sitter den röda kinesiska flaggan.

Det är väldigt få västerländska turister här, eftersom det är hårda restriktioner för hur man får resa. Tibet stängdes helt för utlänningar 2012 på grund av självbränningarna, men det fortsatte att vara fritt för kineser att resa hit. Nu är det massor av kinesiska besökare här. Deras stora kameror och vandringsskor vittnar om att de är turister från storstäderna i Kina och inte inflyttade i Lhasa.

ENLIGT DEN NYA rapporten Culture Clash från Tibet Watch besökte 3,43 miljoner turister Tibet under våren 2013. Det är 20 procent mer än 2012 och fler än hela befolkningen i den så kallade TAR (Tibet Autonomous Region). Av dem var bara 30 306 från andra länder. Den kinesiska regeringen räknar med 15 miljoner turister per år från 2015 vilket kommer att innebära stor belastning på Lhasa och andra populära platser. De kinesiska turisterna kan röra sig fritt utan tillstånd, till skillnad från de utländska besökarna och tibetanerna själva. Inkomsten från turismen går i större utsträckning till inflyttade kineser

Tibetanerna har inte längre något inflytande över sina kloster och tempel.

De nya vägarna är inte byggda för tibetaner utan för militärfordon och kinesiska turistbussar.

”Tibets kulturarv paketeras efter Kinas kommersiella syften. Tibetanerna har inte längre något inflytande och deras heliga pilgrims-mål förvandlas till turistattraktioner där de själva blir utträngda av busslaster med kinesiska turister.”

än till tibetanerna och inträdesavgiften till Potala, Jokhang och de andra stora buddhistiska templen går troligen till den kinesiska staten fast de säger att munkarnas verksamhet får del av pengarna.

EFTER NÄSTAN EN vecka i Lhasa med glädjefyllda möten med gamla och nya vänner, som vi har träffat under stor försiktighet, åker vi mot Nepal. Jag skulle vilja berätta så mycket om dessa underbara människor och möten, men det kan jag inte. Det skulle kunna innebära att de får stora problem med kinesisk polis. Därför kan jag inte publicera några bilder heller.

På vägen gör vi en avstickare till det som är min favoritplats i Tibet, den heliga sjön Namtso på 4700 meters höjd, drygt 10 mil från Lhasa. Eller jag borde kanske säga var min favoritplats. Det är så otroligt vackert, fridfullt och mäktigt att åka ner mot Namtso från passet på 5000 meter och se den stora

gröna sjön breda ut sig nedanför. Jag bär fortfarande halsbandet med de välsignade stenarna som jag fick från en yogi som bodde i en av grottorna här för tio år sen. Han sa att de alltid skulle skydda mig från blixtnedslag och rabies, som troligen var de största och enda hoten här då. Sjön ligger så högt att åskan brukar gå nedanför och här fanns många vildhundar. Jag minns när vi tältade vid sjön och hundarna skällde mellan de höga åskknallarna. Blixterna lös upp inne i tältet och det var vilt och dramatiskt.

Redan vid passet förstår jag att allt har förändrats. Vi får trängas med två busslaster med kineser som alla ska fotografera vid utsikten. När vi närmar oss berget vid sjön där yogin bodde och där tibetanerna går böne-kora, så ser jag en massa baracker och marknadsstånd. Det är kinesiska guest house och här står också rader med bussar. Men de kinesiska turisterna är inte främst

här för att gå kora runt den heliga sjön. Namtso har blivit en fond för kinesiska bröllopsbilder och ett slags ”Skansen” där man kan fotograferas på en vit jak med färgglada tofsar. De kinesiska turisterna flockas skrikande runt jakarna vid strandkanten och den rofyllda stillhet som jag minns den infinder sig inte. Men jakarna är vackra och lyser i sina färgglada tofsar mot den berggrå och snövita bakgrunden, så vi går ner till sjön. Vi är ju också turister.

EFTER EN NATT vid Namtso, en trots allt rofylld kora runt berget och en magisk stund i ett litet dolt tempel i en av grotterna vid sjön, åker vi tillbaka mot passet. Yogin var inte kvar och jag tänker att nästa gång är Namtso ännu mer förändrat. På vägen ser vi de svarta nomadtälten och boskapen som betar lugnt. Vi stannar och frågar om vi får hälsa på i ett av tälten. Det går bra och vi slår oss ner och får varsin kopp med smörte. Vi sitter en stund och pratar med familjen som har både jakar och får. De livnar sig på att sälja sitt kött, smör och ost och för pengarna köper de tsampa (kornmjöl) och te och annat de behöver. Många nomader i Tibet har blivit framtagna sin mark och sina djur av den kinesiska staten som vill åt marken och ha kontrollerade former av fast boende. Nomadernas stora kunskap om naturen tas inte tillvara och traditionen av att bruka betesmark håller på att dö ut.

Den heliga sjän Namtso har blivit en fond för kinesiska bröllopsbilder.

Potalapalatset besöks av busslaster med kinesiska turister.

Utanför tältet hörs gälla röster och bildörar som stängs. Vi hukar oss ut genom öppningen och får se en buss och flera bilar med kinesiska turister som stannat vid vägkanten och alla passagerarna springer skrikande rakt ut bland boskapen med kameror för att ta bilder på jakarna. Får och jakar skingras och nomaderna försöker förtvivlat samla in sina flockar igen. De ropar och springer efter för att de inte ska blandas med andra flockar eller komma bort. De kinesiska turisterna, varav samtliga är vuxna, skrattar högljutt och fortsätter att fotografera.

ENLIGT TIBET WATCH rapport så marknadsförs Tibet i Kina som "en vacker region med fascinerande traditioner och historiska platser men med ett primitivt, otacksamt folk med lågt värde". Detta är i linje med statens propaganda att Kina har "befriat" Tibet från att vara ett bakåttsträvande samhälle till en ljusare framtid under Kinas styre. Men de senaste åren har även kinesiska bloggare uppmärksammat det kränkande, nästan våldsamma beteendet bland kinesiska turister i Tibet. Tibet Watch rapport inspirerades av den kinesiska bloggaren "Decembers" post "She is Crying on the Hill", där han kommenterar sina landsmäns provocerande agerande mot tibetaner i ett antal bilder.

Slutsatsen i Tibet Watch rapport är att istället för att den kinesiska turismen i Tibet skulle öka förståelsen och kommuni-

kationen mellan kineser och tibetaner, så har den motsatt effekt och spänningarna ökar. Tibets kulturarv paketeras efter Kinas kommersiella syften. Tibetanerna har inte längre något inflytande och deras heliga pilgrimsmål förvandlas till turistattraktioner där de själva blir utträngda av busslaster med kinesiska turister.

TROTS DENNA DYSTRA sociala utveckling så finns det ändå tibetaner som samtidigt får det bättre rent materiellt, men bara om de inte har några politiska åsikter. Under resan så bor vi på flera tibetanska hotell med hög standard där ägarna har fått god ekonomi. Flera affärsmän i städerna är tibetaner och även på landsbygden hittar man sätt att få försörjning från turismen. Flickorna på omslagsbilden i denna tidning har tagit chansen att tjäna några yuan. De kommer från en by högt uppe i bergen och bilden är tagen på en utsiktsplats där turistbussarna passerar. Runt flickorna står en grupp kinesiska turister och skrattar medan de kastar några mynt till dem och trycker på kamerans utlösare. Vi står också där och fotograferar dem. Men vi skrattar inte. Vi vågar inte heller diskutera med kineserna av hänsyn till vår guide.

Vägarna är väldigt bra och det är bekvämt att resa genom Tibet. Men de är förstås inte främst byggda för att göra det lättare för den tibetanska befolkningen, som knappt får röra sig mellan olika distrikt. Vägarna är byggda för att underlätta för de 40 000

kinesiska militärtrupperna som är stationerade i Tibet och för de kinesiska turistbussarna.

EFTER TRE VECKORS resande mellan städer, byar, floder, berg och dalar, efter många möten med underbara människor och fulla av ny kunskap och en förändrad syn på livet, så börjar vi närma oss gränsen mot Nepal. Vi svänger av motorvägen för att åka till vår sista anhalt i Tibet – Mount Everest, Chomolangma på tibetanska, den stora modern. Här har också många tibetaner påbörjat sin vandring över bergen när de flytt till Nepal och Indien. Vägen är groppig och landskapet kargt. Det måste krävas mycket vilja, mod och desperation för att utsätta sig för risken, både risken att bli upptäckt av kinesisk militär och risken för sitt eget liv. Många blir sjuka. Utan mat och sömn och ibland i isande kyla, vandrar de på nätterna med hopp om att nå friheten i ett annat land. Bakom sig lämnar de föräldrar, syskon och vänner som de kanske aldrig får se igen.

Jag som har lyxen att leva i frihet, kommer att resa tillbaka för att träffa mina vänner och få vara en del av den tibetanska kulturen som jag älskar. Jag hoppas också kunna berätta om dem en dag och allt annat som är positivt och fantastiskt med Tibet. Just nu känner jag att det är mitt ansvar som vittne att berätta om det som händer där. *